

40 Soruda

Zekât

Melih Turan

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 68
40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi – 3
Melih Turan, 40 Soruda Zekât

Yayına Hazırlayan: Emrah Yağmurlu
Musahhih: Mahmut Sami Tiryaki

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset - Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2020
ISBN: 978-625-7015-44-8

© İktisat Yayınları, 2020

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh, Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadi Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Turan, Melih
40 Soruda Zekât
1. Baskı, xiv + 106 s., 13 x 23 cm
Kaynakça var.
ISBN: 978-625-7015-44-8
1. Zekât 2. İslam iktisadı 3. Toplumsal adâlet

---

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler dizisi,
Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği'nin
desteğiyle hazırlanmıştır.

40 Soruda
Zekât

Melih Turan

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi

Bu dizide, alanında uzman kişilerin İslam iktisadındaki uygulama ve kurumlarla ilgili okuyucunun sorularına pratik, kısa ve nitelikli cevaplar verdiği kitaplara yer verilmektedir. Ele alınan konular, genelden özele olacak şekilde 40 soru etrafında teorik bir derinlikten ziyade, her seviyeden insanın kolaylıkla anlayacağı bir formatta verilmiştir.

Dizide Yer Alacak Diğer Kitaplar

Zeyneb Hafsa Orhan, *40 Soruda Katılım Bankacılığı*

Mücahid Özdemir, *40 Soruda Karz-ı Hasen*

İsmail Cebeci, *40 Soruda Murâbaha*

Necmettin Kızılkaya, *40 Soruda Sözleşmeler*

Hakan Aslan, *40 Soruda Tekâfûl*

Necmeddin Güney, *40 Soruda Ortaklıklar*

Servet Bayındır, *40 Soruda Suktûk ve Borsa*

Hamdi Çilingir, *40 Soruda Vakıf*

Melih Turan

Lisans eğitimini finansal teknoloji dalında Bilkent Üniversitesi Muhasebe Bilgi Sistemleri Bölümünden aldı. Bir yıl Fransa Burgundy İşletme Okulunda eğitim gördü. Yüksek lisansını İslam İktisadı ve Finansı üzerine Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Ekonomi Politikası alanında tamamladı. Halen aynı alanda doktora öğrenimine devam etmektedir. Profesyonel ve akademik çalışmalarını katılım bankacılığı, finansal teknolojiler ve İslam iktisadı alanlarında sürdürmektedir. Zekât Politikası adıyla yayımlanmış bir kitabı bulunmaktadır. İLKE Vakfı İslam İktisadı Araştırmaları Merkezi (İKAM) yürütme kurulu üyesidir.

İçindekiler

Önsöz	xi
Giriş	1
ZEKÂT NEDİR?	
1. Zekât nedir?	6
2. Zekâtın anlamı nedir?	8
3. Zekât Kur'an-ı Kerim'de nasıl geçmektedir?	10
4. Zekât hadislerde nasıl geçmektedir?	13
5. Zekât ve sadaka arasındaki fark nedir?	15
6. Zekât ne zaman vâcip olmuştur?	16
7. Zekâtın mükellefiyet şartları nedir?	18
8. Zekât kimlere verilebilir?	21
9. Nisab nedir ve ne kadardır?	25
10. Zekât ne zaman verilir?	27
11. Emvâl-i zâhire ve emvâl-i bâtine nedir?	29
12. Zekâtı devlet toplayabilir mi?	31
13. Vergiler zekât yerine geçer mi?	34

14. Verimli zekât nedir?	35
15. Zekâtın toplumsal faydaları nelerdir?	37
16. Zekâtın kurumsal kullanımı uygun mudur?	39

ZEKÂTA TABİ MALLAR

17. Hangi mallardan zekât verilir?	42
18. Gayrimeşru mallardan zekât verilir mi?	47
19. Temel ihtiyaçlara zekât düşer mi?	49
20. Alacak olan nakde zekât düşer mi?	51
21. Bireysel zekât nasıl hesaplanır?	52
22. İkinci eve zekât düşer mi?	58
23. Ticari malların zekâtı nasıl verilir?	59
24. İşletmenin zekâtı nasıl hesaplanır?	61
25. Hayvanların zekâtı nasıl verilir?	64
26. Toprak mahsullerinin zekâtı nasıl verilir?	67
27. Zanaatkârların alet ve edevatına zekât düşer mi?	69
28. Koleksiyona zekât düşer mi?	70
29. Mirasın zekâtı nasıl verilir?	71

ZEKÂTIN VERİLİŞ YÖNTEMİ

30. Zekât sadece nakit olarak mı verilir?	74
31. Zekât verirken nelere dikkat edilmelidir?	76
32. Zekât vekâleten verilebilir mi?	78
33. Zekât tek kişiye mi verilmeli yoksa birçok kişiye mi dağıtılmalıdır?	80
34. Zekât bulunulan yerde mi dağıtılmalı yoksa başka yerlere de gönderilebilir mi?	82
35. Daha önceki yıllarda ödenmeyen zekât nasıl verilir?	84
36. Velisi olunan kişinin zekâtı nasıl verilir?	86
37. İşçiye verilen ücret zekât yerine geçer mi?	87
38. Gayrimüslimlere zekât verilir mi?	88

39. Camii, yurt, Kur'an kursu inşaatına zekât verilir mi?	89
40. Karı-kocanın zekâtı ayrı mı hesaplanmalı birlikte mi hesaplanmalı?	90
Sonuç	91
İleri Okuma Önerileri	94
Kaynakça	100

Önsöz

Zekât ve ona ilişkin olan sadaka, infak ve bağış konuları ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den (a.s.) beri toplumsal dayanışmanın temel taşları olmuştur. Son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği Kur'an-ı Kerim ve sünneti ile birlikte ise zekât güncel halini almıştır. O günlerden bugüne zekât konusuyla ilgili yapılan binlerce çalışma olmuştur. Günbegün bu çalışmalar çeşitli dillerde artarak devam etmektedir.

Bununla birlikte dünyadaki refah, mal ve bolluk da artmaktadır. Her geçen gün insanoğlu farklı mal çeşitlerine sahip olabilmektedir. Özellikle son elli yılda hayatımızı değiştiren dijital dünya önemli varlık türleri çıkarmıştır. Yazılım, telif hakları, dijital hisse senetleri, sanal paralar, dijital âlemdeki görüntülü, sesli ve yazılı içerikler gibi birçok yeni mal türü dünyamıza girmektedir. Daha da öncesine gidersek, genellikle tek kişilik ve bazen bir elin parmaklarını geçmeyen ortaklıklarla kurulan şirketler artık çok ortaklı ve çok uluslu biçimlerle karşımıza

çıkmiştir. Üretim için ihtiyaç olan ara mallarla birlikte muhasebeleştirilen mal çeşitlerinin artması da apayrı meseleler ortaya çıkarmıştır.

Tüm bunlar düşünüldüğünde Rasulullah (s.a.v.) döneminde altın, gümüş, deve, sığır, koyun, keçi, gömü ve maden gibi mallar çerçevesindeki zekât mükellefiyeti yeni gelişmelerle karmaşık bir hale bürünmüştür. Zekât her ne kadar İslam'ın beş esasından biri olsa da tüm Müslümanların her ayrıntısına vâkıf olabildiği bir konu değildir. Yeni durumlara çözüm ihtiyacı da uzmanlık gerektirdiği için her Müslümanın bilgi ve birikimiyle yorumlanamamaktadır. Mezheplerin de farklı görüşleri olduğu düşünüldüğünde bu durum içinden çıkılmaz bir hal alabilmektedir.

Şimdiye kadar zekât konusunda yapılan çalışmalara bir yenisinin daha eklenmesi hükümlerin sabit fakat soruların değişmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca her yeni nefesin farklı kanallar ile konuya ihtiyacı olan kişilere ulaşması muhtemeldir. Bu yüzdendir ki elinizdeki bu çalışma yapılan diğer çalışmalar gibi marufu bildirmenin başka bir yolu olarak büyük İslam sarayına bir tuğla eklemekten ibarettir.

Bir iktisatçı gözüyle ele almaya çalıştığımız bu çalışmada yeni hükümler vermekten kaçındığımızı ifade etmeliyiz. Çalışmanın temel kaynakları Kur'an ve sünnet ışığında hazırlanmış olan Yusuf Kardavi'nin *Fıkhü'z-Zekât* çalışması ile birlikte Diyanet İşleri Başkanlığının hazırlamış olduğu *Zekât İlmihali*'dir. Bunlarla birlikte birçok kaynağa da başvurduk. Kırk soruda temel meselelerle birlikte yeni ortaya çıkan birtakım hususları da ele almaya çalıştık. Bu çalışmayı farklılaştıran en önemli nokta ise zekât hesaplama konusundaki karmaşıklığı nispeten basitleştirmek ve doğru bir zekât hesaplama yöntemini ortaya koymaktır. Müslümanların zekât konusunda sıkça sorduğu hesaplama ilkelerinin herkesin kolaylıkla anlayabileceği ve hesaplama

yapabileceği bir düzeyde sadeleştirmeye çalıştık. Bu çalışmada kullandığımız birtakım yöntem ve ifadeleri bireysel olarak yaptığımız çalışmalardan türetmiş olduğumuzu da burada belirtmeliyiz. Sorulara verilen cevapların tekil anlamda ele alınmış olmasının nedeni ise tekrarın bilgiyi güçlendirdiği varsayımıyla hareket ettiğimiz içindir. Her soruyu kendi içinde gerekliliklerini belirtecek şekilde cevaplamaya çalıştık.

Kitabın sonunda ise zekât konusunun geçtiği sûre ve âyet numaraları ayrı bir liste olarak eklenmiştir. Bununla birlikte zekât konusunda ileri okumalar için sınıflandırılmış bir kitap listesi paylaşılmıştır.

“Onlar ki zekâtın failleridir” âyetine mâsadak olabilmek ümidiyle yaptığımız bu çalışmayla niyetimiz zekât emrinin daha doğru ve verimli bir şekilde yerine getirilmesidir. Önceki çabalara bir yenisiyle kuvvet vermektir. Her yeni adımın zekât konusunda zihinlerdeki doğru yeri bulacağına inanıyoruz. Zekât bilincinin artmasıyla da ümidimiz, zekâtı tüm yönleriyle ayrı bir çatı altında barındıran ve resmiyeti olan bir kurumun inşa edilmesidir.

Bu vesileyle *40 Soruda Bilinmesi Gerekenler* dizisi kitapları ile birlikte bu çalışmayı teşvik eden Lutfi Sunar, Necmettin Kızılkaya ve Taha Eğri hocalarıma, İktisat Yayınlarına teşekkürlerimi sunuyorum.

Tevfik ancak Allah’tandır ve en doğrusunu da Allah bilir.

Melih Turan

İstanbul, Temmuz 2020

Giriş

Bugün her ne kadar zekât kavramını küçüklüğümüzden beri çokça duyarak kanıksamış olsak da zekât eski zamanların şartlarına göre bir devrimdi. Kralların halkı sömürdüğü bir dünyada ilk defa bir devlet başkanı halktan yine halk için bir vergi topluyor ve bu toplanan paradan tek kuruş dahi harcamıyordu. “Zenginlerden alınıp fakirlere dağıtılmak” ilkesi üzerine bina edilmiş bir zekât sistemi, ihtiyaç sahiplerini varlık sahiplerine karşı korumakla kalmıyor aynı zamanda toplumsal adâleti tesis ediyordu. Bu durum hükümdarların ve diğer bozulmuş dinlerin istismar ettiği yardımlaşma ve dayanışma ilkelerine karşı yeniden güven oluşturarak birçok kimsenin İslam’a girmesine vesile olmuştu. Birçok insan zekât, sadaka ve infakın oluşturmuş olduğu merhamet dairesinden etkilenmiş ve o âlemlere rahmet olan Resul’ün ashabı olmuşlardı.

Zekâtın İslam’ın üçüncü esası olarak oluşturduğu etki dalga dalga yayılırken Müslümanlar bu emri yerine getirmek için Rasulullah’ın (s.a.v.) sünnetine uymaya gayret ediyor ve en ufak ayrıntıyı bile atlamak istemiyorlardı. Halifeliliği zamanında Hz. Ebu Bekir (r.a.), Rasulullah’tan (s.a.v.) sonra bu emri yerine getirmek için her şeyi göze almış ve cihad etmişti. Kendisinden sonra gelen tüm halifeler de aynı yolu izlemeye gayret etmişlerdi. Yazılan kitap ve

külliyatlar, bu uygulamalardan hareketle zekât meselesini ayrı başlıklarla ele almış, sünnette ve dört büyük halife zamanında nasıl uygulandığını titizlikle işlemişlerdi. Sonraki zamanlarda ise ortaya çıkan yeni soru ve meselelerle ilgili İslam âlimleri Kur'an ve sünnete dayanıp içtihatlar yaparak güncel konuları açıklığa kavuşturmuşlardı.

Zekât hukuku kendi içerisinde oldukça geniş ve ayrıntıya sahip olsa da her Müslümanın en azından temel anlamda zekât konusuna hâkim olması gerekmektedir. Zekâtın ne olduğu, kimlerin vermesi ve kimlere verilmesi gerektiği, nasıl hesaplanacağı, hangi malların zekâta tabi olduğu ve hangilerinin olmadığı, nisab miktarları ve hesaplama oranları gibi ihtiyaç durumunda bu ibadeti yerine getirecek kadar bilgiye sahip olmak bir Müslüman için oldukça önemlidir. Bu genel bilgiler eğitim ve öğretim hayatımızda neredeyse hiç öğretilmemektedir. Zekât ile ilgili en öne çıkan bilgi "kırkta bir" hesaplama oranıdır. Oysa bugün Miladi takvime göre zekât hesaplama yapmak zorunda olan kişiler için "kırkta bir" hesaplama oranı doğruyu yansıtmamaktadır. Ayrıca bu hesaplamanın hangi mal sınıfında geçerli olduğu veya olmadığı genellikle ihmal edilmektedir.

Bir Müslüman bireysel anlamda bu ibadeti yerine getirme, başka Müslümanlara yardımcı olma konusunda ve özellikle de gelir ve servet eşitsizliklerinin zirvede olduğu günümüz dünyasında zekât emrini uygularken bu bozuk düzen karşısında örnek olmalıdır. Kur'an-ı Kerim'de geçen otuz iki zekât âyeti içerisinde farklı bir fiil birleşimi ile kullanılan Mü'minûn sûresinin dördüncü âyetinin buyurduğu gibi "Onlar ki zekâtın failleridir." Diğer zekât âyetlerinde ekseriyetle zekâtı "verme" fiili kullanılmaktadır. Bu âyette ise sadece bir defaya mahsus olmak üzere "fail" kelimesi kullanılmıştır. Buradan anlaşılan müminlerin sadece zekâtı vermekle sorumlu olmadıkları aynı zamanda diğer fiilleri yani zekâtın tüm faaliyetinden sorumlu olduklarıdır.

Zekâtı vermekle ilişkilendirildiğinde sadece zengin Müslümanlarla kısıtlı kalan zekât aslında hesaplanma, toplama ve dağıtma, bilgilendirme, teşkilatında her türlü işi yapma ve yayma konusunda tüm Müslüman ve müminlere bir vazife yüklemektedir. Bu yüzdendir ki zekât sadece zenginlerin meselesi değildir.

Müslümanların borçtan, kölelikten ve yoksunluktan kurtulmaları zekât düzeninin doğru işleyişine bağlıdır. Dünyaya çapındaki zekât potansiyeli 355 milyar dolar tahmin edilmekte iken Müslüman dünyanın bir kısmında görülen sefalet, maalesef zekât sisteminin doğru işlememesinden kaynaklanmaktadır. Bu sistemin sağlam bir şekilde işlemesinin en iyi yollarından biri herkesi zekât konusunda doğru bir biçimde bilgilendirmektir. Zekât bilgisi arttığı ölçüde sistemin işleyişi düzelecektir.

Kırk soruda zekât bilgisini yaymak bu işin sadece başlangıcıdır. Hadis-i şerifte *“mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad edin”* (Ebu Davud, Cihad 17; Nesai, Cihad 1) denildiği gibi atabildiğimiz en ufak bir adım bu konuda bizi ileriye taşıyacaktır. Zekâtın mâna itibarıyla mallar dışında tecrübe, bilgi ve sahip olunan her şeyden verilmesinin de makbul olacağını söylemek mümkündür. Burada öğrenilen bilgilerin de zekâtı, bilmeyenlere aktarılırsa aynı anda birçok kişideki zekât bilgisini tazelemek ve inşa etmek kolaylaşacaktır. Bu yüzden bu çalışma zekâtın fıkhi boyutunu ele alırken aynı zamanda her emanet edilen şeyin de zekâtının verilmesi bilincini yaymasıyla birlikte bir anlam kazanacaktır.

Maddi ve manevi olarak kalkınmanın yolu bu nedenle zekâttan geçmektedir. Herkes sahip olduklarının zekâtını vermekle toplumun kalkınmasına yardımcı olacaktır. Sosyal adâletin yayılmasına, köleliğin kalkmasına, yoksulluğun azaltılmasına ve kalplerin ısınmasına hizmet etmesiyle zekât İslam'ın çağrısını daha da ileriye taşıyacaktır.

Kur'an-ı Kerim'deki Zekât Âyetleri

Bakara sûresi	: 43, 83, 110, 177, 277
Nisâ sûresi	: 77, 162
Mâide sûresi	: 12, 55
A'râf sûresi	: 156
Tevbe sûresi	: 5, 11, 18, 60, 71, 103
Meryem sûresi	: 31, 54-55
Enbiyâ sûresi	: 73
Hac sûresi	: 41, 78
Mü'minûn sûresi	: 4
Nur sûresi	: 36-37, 56
Neml sûresi	: 2-3
Rum sûresi	: 39
Lokman sûresi	: 4
Ahzâb sûresi	: 33
Fussilet sûresi	: 7
Mücadele sûresi	: 13
Müzzemmil sûresi	: 20
Beyyine sûresi	: 5